

LAUREN OLIVER

DELIRIJ

Prevela s engleskoga
Mirta Jambrović

*Onima koji su me već zarazili
amor deliria nervosom — znate tko ste.*

*Onima koji će me tek zaraziti
— jedva čekam da vas upoznam.*

U oba slučaja: hvala vam.

*Najopasnije su one bolesti koje nas
ostavljaju u uvjerenju da smo dobro.*

— 42. poslovice, *Knjiga SZS*

Prošle su šezdeset četiri godine otkako su predsjednik i konzorcij proglasili ljubav bolešću, i četrdeset tri otkako su znanstvenici usavršili lijek. Svi u mojoj obitelji već su prošli postupak. Moja starija sestra, Rachel, riješila se bolesti prije devet godina. Toliko je dugo sigurna od ljubavi da se više i ne sjeća simptoma, kaže. Meni je postupak dogovoren za točno devedeset pet dana — 3. rujna. Na moj rođendan.

Mnogi se boje postupka. Neki mu se čak i opiru. No ja se ne bojim. Jedva čekam. Obavila bih to sutra da mogu, no moraš imati najmanje osamnaest godina, ponekad i malo više, da bi te znanstvenici mogli izliječiti. Inače postupak neće uspjeti: nekima se ošteti mozak, neki dobiju djelomičnu paralizu, sljepoću ili nešto još gore.

Ne volim razmišljati o tome da je bolest još u meni. Kunem se da je ponekad osjetim; osjećam kako mi ključa u venama poput nečega pokvarenog, poput ukiseljenoga mlijeka. Od toga se osjećam prljavo. Podsjeća me na dječje ispade bijesa. Podsjeća me na otpor; na zaražene djevojke koje noktima grebu po pločniku, čupaju si kosu, a iz usta im se cijedi slina.

I, naravno, podsjeća me na majku.

Nakon postupka zauvijek ću biti sretna i sigurna. To svi kažu: znanstvenici, moja sestra i teta Carol. Postupak će biti obavljen, a onda će me spojiti s mladićem kojeg će mi odabrati procjenitelji. Vjenčat ćemo se za nekoliko godina. Nedavno sam počela sanjati svoje vjenčanje. U tim snovima stojim pod bijelim baldahinom, s cvijećem u kosi. Držim se za ruke s nekim, ali svaki put kada se okrenem prema njemu, lice mu se zamuti, kao kada fotoaparatski izgubi fokus, tako da mu nikada ne vidim crte lica. No ruke su mu hladne i suhe, a srce mi mirno kuca — i u snu sam svjesna da će uvijek otkucavati istim ritmom, neće preskakati i poskakivati, niti ubrzavati. Samo *tup, tup, tup* sve do moje smrti.

Sigurna i oslobođena boli.

Stvari nisu uvijek bile tako dobre kao sada. Učili smo u školi da u stara vremena, u mračno doba, ljudi nisu bili svjesni da je ljubav smrtonosna bolest. Dugo su je smatrali nečim *dobrim*, nečim što treba slaviti i tražiti. Naravno, to je jedan od razloga zašto je tako opasna: *Utječe na razum pa ne možeš jasno razmišljati, ni donositi racionalne odluke u vezi s vlastitom dobrobiti.* (To je dvanaesti simptom naveden u poglavlju *amor deliria nervosa*, dvanaestoga izdanja *Priručnika za sigurnost, zdravlje i sreću*, ili *Knjige SZS*, kako je mi zovemo.) Umjesto toga, tadašnji ljudi navodili su druge bolesti — stres, tjeskobu, depresiju, povišeni krvni tlak, nesanicu, bipolarni poremećaj, bolesti srca — ne shvaćajući da su to, zapravo, samo simptomi koji se u većini slučajeva mogu pripisati učincima bolesti *amor deliria nervosa*.

Naravno da mi u Sjedinjenim Američkim Državama još nismo sasvim oslobođeni učinaka *delirija*. Nećemo biti potpuno zaštićeni sve dok se postupak ne usavrši i ne postane siguran za mlađe od osamnaest. Bolest se još tu, oko nas, maše nevidljivim pipcima, davi nas. Vidjela sam kako nebrojene neizliječene odvlače na postupak i svi su oni mahom bili toliko izmučeni i uništeni ljubavlju da bi si radije iskopali oči ili se pokušali nabosti na žičanu ogradu ispred laboratorija, nego živjeli bez ljubavi.

Prije nekoliko godina, na dan postupka, jedna djevojka uspjela se osloboditi i popeti na krov laboratorija. Pala je brzo, ni ne vri-

snuvši. Nakon toga, danima su na televiziji prikazivali sliku njezina lica, kako bi nas podsjetili na opasnosti *delirija*. Oči su joj bile otvorene, a vrat iskrenut pod neprirodnim kutom, no da toga nije bilo, činilo bi se da je legla na pločnik kako bi malo odspavala. Bilo je iznenađujuće malo krvi — tek slabašni tamni trag na kutovima usana.

Još devedeset pet dana i onda sam na sigurnom. Nervozna sam, naravno. Pitam se hoće li postupak boljeti. Želim da to što prije završi. Teško je biti strpljiv. Teško je suspregnuti strah kada još nisam izliječena. Iako me dosad *delirij* još nije dotaknuo.

Ipak, brinem se. Kažu da je u starim vremenima ljubav dovela ljude do ludila. Već je i to dovoljno loše. I u *Knjizi SZS* spominju se priče o onima koji su umrli zbog izgubljene ili nepronadene ljubavi. To me najviše užasava.

Najsmrtonosnija od svih smrtonosnih pojava: ubija te i kada je imaš i kada je nemaš.

*Moramo se stalno čuvati Bolesti;
zdravlje našega naroda, naših građana, obitelji
i umova ovisi o stalnoj budnosti i oprezu.*

— »Osnovne zdravstvene mjere«, *Priručnik o sigurnosti,
zdravlju i sreći, 12. izdanje*

Miris naranči uvijek me podsjećao na sprovode. Na dan moje procjene probudio me miris kave. Pogledala sam na sat na noćnome ormariću pokraj kreveta. Šest ujutro.

Soba je siva, sunčeva svjetlost tek se probija kroz zidove spavaće sobe koju dijelim s oba djeteta moje rođakinje Marcie. Grace, njezina mlađa kći, ležala je šćućurena na bračnome krevetu, već odjevena, i gledala me. U ruci je držala neoguljenu naranču. Dječjim zubićima pokušavala ju je jesti kao jabuku. Źeludac mi se okrenuo i morala sam ponovo zatvoriti oči kako se ne bih prisjetila debele, bockave haljine koju sam bila prisiljena odjenuti kada mi je umrla majka; kako se ne bih prisjetila tihih glasova i velike, grube ruke koja mi je davala da sišem jednu naranču za drugom kako bih ostala tiha. Na sprovodu sam pojela četiri naranče, krišku po krišku, a kada mi je ostala samo hrpa kore u krilu, počela sam sisati nju, a gorak okus pomagao mi je da ne zaplačem.

Otvorim oči, a Grace se nagne prema meni, pružajući mi naranču.

»Ne, Gracie.« Odgurnem posteljinu i ustanem. Źeludac mi se steže i širi poput šake. »I kora se ne jede, znaš.«

I dalje trepće i šutke me gleda velikim sivim očima. Uzdahnem i sjednem pokraj nje. »Evo«, kažem i pokažem joj kako noktom oguliti koru naranče, skidajući narančaste vrpce i bacajući ih njoj u krilo, cijelo vrijeme pokušavajući ne disati kako ne bih udisala smrad. Šutke me gleda. Kada sam završila, objema rukama uzela je oguljenu naranču, kao da je staklena kugla, bojeći se da bi je mogla razbiti.

Gurkam je. »Hajde, pojedi je.« Samo gleda u nju, pa uzdahnem i počnem joj odvajati kriške, jednu po jednu. Dok to činim, najnježnije što mogu šapnem: »Znaš, drugi bi bili mnogo ljubavniji prema tebi kada bi s vremena na vrijeme progovorila.«

Ne odgovara. I ne očekujem da to učini, zapravo. Teta Carol nije ju čula govoriti svih šest godina i tri mjeseca njezina života — niti jedan jedini slog. Carol misli da joj nešto nije u redu s glavom, no liječnici još nisu ništa pronašli. Baš nekidan, gledajući kako Grace u rukama prevrće jarko obojenu kocku, kao da je prelijepa i čudesna, kao da očekuje da će se iznenada pretvoriti u nešto drugo, Carol je mirno izjavila »Glupa je k'o ponoć.«

Ustanem i odem do prozora, mičući se od Grace i njezinih velikih, zagledanih očiju i tankih, brzih prstiju. Žalim je.

Marcia, Graceina majka, mrtva je. Uvijek je govorila da ne želi djecu. To je jedan od nedostataka postupka: u nedostatku *amor deliria nervosa*, nekim ljudima pomisao na roditeljstvo postane odbojna. Srećom, malo je slučajeva potpune otuđenosti, kada se majka ili otac ne mogu *normalno, pokorno i odgovorno* vezati za svoje dijete, pa ga na kraju utope, uguše ili nasmrta pretuku kada plače.

No procjenitelji su zaključili da bi Marcia trebala imati dvoje djece. Tada se to činilo dobrom odlukom. U godišnjem ocjenjivanju njezina je obitelj dobila visoke ocjene u stabilizaciji. Njezin suprug, znanstvenik, bio je vrlo ugledan. Živjeli su u golemoj kući u Zimskoj ulici. Marcia je sama kuhala za obitelj (nisu jeli zamrznutu hranu koju je dovoljno samo podgrijati u mikrovalnoj) i u slobodno vrijeme držala satove klavira, kako bi stalno bila zaposlena.

No, naravno, kada se posumnjalo da je Marcijin suprug simpatizer, sve se promijenilo. Marcia i njezine kćeri, Jenny i Grace, morale su se preseliti k Marcijinoj majci, mojoj teti Carol, a ljudi

su šaputali i prstima upirali u njih kamo god bi pošle. Naravno, Grace se sigurno toga ne sjeća; čudilo bi me da su joj ostala ikakva sjećanja na roditelje.

Marcijin suprug nestao je prije nego što je počelo njegovo suđenje. Vjerojatno je i bolje tako. Suđenja su uglavnom samo zbog vanjske forme. Simpatizere gotovo uvijek pogube. Ako ih ne pogube, zaključaju ih u Kripte i ostave da odsluže tri uzastopne životne kazne. Marcia je to znala, naravno. Teta Carol misli da ju je zbog toga izdalo srce samo nekoliko mjeseci nakon muževa nestanka, kada je optužena umjesto njega. Dan nakon što su joj uručili dokumente hodala je ulicom i — *bum!* Srčani udar.

Srca su krhka. Zato čovjek mora biti vrlo oprezan.

Danas će biti vruće; u sobi se vrućina već osjeća, a kada sam otvorila prozor da iz sobe istjeram miris naranče, zapuhnuo me zrak, težak, vlažan i debeo poput jezika. Duboko udahnem upijajući čisti miris morske trave i vlažnoga drva, slušajući daleke krike galebova koji vječno kruže negdje nad zaljevom, iza niskih, nakošenih sivih zgrada. Prenuo me zvuk paljenja automobilskog motora. Lecnem se...

»Jesi li nervozna zbog procjene?«

Okrenem se. Teta Carol stoji na vratima, prekrivenih ruku.

»Nisam«, odgovorim, no to nije istina.

Jedva primjetan osmijeh preleti joj licem. »Ne brini se, bit će sve u redu. Istuširaj se pa ću ti pomoći urediti kosu. Putem možemo ponavljati odgovore.«

»Dobro.« Teta me i dalje gleda. Vrpoljim se i zabijam nokte u prozorsku dasku iza sebe. Nikada nisam voljela da me promatraju. Naravno, morat ću se naviknuti na to. Tijekom ispita četiri procjenitelja promatrat će me gotovo dva sata. Bit ću odjevena u tanku, plastičnu halju, poluprozirnu poput onih koje se dobiju u bolnici, tako da će mi vidjeti tijelo.

»Sedam ili osam, rekla bih«, kaže teta napućivši usne. To je pristojan rezultat i njime bih bila zadovoljna. »Iako nećeš dobiti više od šest ako se ne očistiš.«

Četvrti razred je pri kraju i procjena je posljednji ispit koji moram položiti. Posljednja četiri mjeseca polagala sam mnogo ispita — matematiku, biologiju, usmene i pisane testove, sociologiju, psihologiju i fotografiju (izborni predmet) — i u sljedećih nekoliko tjedana trebala bih dobiti rezultate. Prilično sam sigurna da sam dovoljno dobro riješila te ispite i da bi me trebali poslati na fakultet. Uvijek sam bila dobra učenica. Procjenitelji akademskih sposobnosti analizirat će moje jake i slabe strane pa me dodijeliti nekom od fakulteta i odabrati što ću studirati.

Procjena je posljednji korak, potrebna je kako bi me mogli spariti s nekim. Sljedećih mjeseci procjenitelji će mi poslati popis na kojem će biti imena četvorice ili petorice odobrenih muškaraca. Nakon što diplomiram (pod uvjetom da sam položila sve ispite, jer djevojke koje ne polože sve ispite odmah nakon škole spare i vjenčaju), jedan od njih postat će moj suprug. Procjenitelji će se potruditi spariti me s osobama koje su postigle slične rezultate u procjeni. Čine sve što mogu kako bi izbjegli velike nejednakosti u inteligenciji, temperamentu, društvenom podrijetlu i dobi. Naravno, ponekad se čuju strašne priče; slučajevi u kojima neku sirotu osamnaestogodišnjakinju daju bogatome osamdesetogodišnjaku.

Stubište je ispustilo svoj grozni cvilež i pojavila se Graceina sestra Jenny. Ima devet godina i visoka je za svoju dob, no vrlo mršava — sama kost i koža; prsa su joj udubljena poput iskrivljena lima za pečenje. Grozno je to reći, ali ne volim je baš. Ima isto onakvo upalo lice kao i njezina majka.

Pridružila se teti na vratima i promatra me. Visoka sam samo 158 centimetara i, nevjerojatno, Jenny je tek nekoliko centimetara niža od mene. Glupo je osjećati nelagodu pred tetom i rođakinjama, ali počinju me svrbjeti ruke. Znam da su sve zabrinute kako ću odraditi procjenu. Bitno je da me spare s nekim dobrim. Jenny i Grace još su daleko od postupka. Ako se dobro udam, za nekoliko godina obitelj će dobivati dodatne prihode. Možda to ušutka šaputanja koja nas prate u stopu još i danas, četiri godine nakon skandala, poput treperenja lišća na vjetru: *Simpatizer. Simpatizer. Simpatizer.*

To je tek malo bolje od one druge riječi koja me godinama pratila nakon majčine smrti; vukla se za mnom poput siktanja zmi-je, ostavljajući za sobom otrovni trag: *samoubojstvo*. Riječ koja se ne izgovara u lice, koja se šapuće, mrmlja i mora se prošaptati ili promrmljati iza zatvorenih vrata. Samo sam u snovima čula kako je netko izvikuje, vrišti.

Duboko udahnem pa se sagnem kako bih izvukla plastične kutije ispod kreveta, da teta ne bi vidjela da drhtim.

»Hoće li se Lena danas udati?«, Jenny upita tetu. Njezin me glas uvijek podsjeti na pčele koje monotono zuje na vrućini.

»Ne budi glupa«, odgovori joj teta, ali u njezinu glasu nema razdraženosti. »Znaš da se ne može udati dok nije izliječena.«

Uzmem ručnik iz kutije, uspravim se i prigrlim ga na prsima. Od tog pojma — *udati se* — osušila su mi se usta. Svi se udaju čim završe sa školovanjem. Tako je to postavljeno. »Brak je Red i Stabilnost, obilježje zdravoga Društva.« (Vidi *Knjigu SZS, Temelji Društva*, str. 114.). No pri pomisli na to srce mi počinje divlje tući, poput kukca koji udara o staklo čaše u koju je uhvaćen. Naravno, nikada nisam dotaknula dečka — tjelesni kontakt između dviju neizliječenih osoba suprotnoga spola zabranjen je. Iskreno, nisam nikada ni razgovarala s nekim dečkom dulje od pet minuta, ako ne računamo moje rođake i ujaka, te Andrewa Marcusa, koji uja-ku pomaže u njegovoj trgovini *Stop-N-Save* i uvijek kopa nos pa šmrklje briše o dno konzervi s povrćem.

Ne položim li ispите — *molim te, Bože, molim te, Bože, da ih prođem* — vjenčanje će se održati čim budem izliječena, za manje od tri mjeseca. Što znači da ću imati i prvu *bračnu noć*.

U zraku se još snažno osjeća miris naranči i od toga mi se ponovo okrene želudac. Zaronim lice u ručnik i udahnem, pokušavajući se natjerati da mi ne bude zlo.

Iz prizemlja se čuje zveckanje posuđa. Teta uzdahne i pogleda na sat.

»Trebamo krenuti za manje od sat vremena«, kaže. »Moraš se pokrenuti.«